

Posudek diplomové práce

Název práce: Portugalské divadlo v době Salazarova režimu

Studijní obor: Teorie a dějiny divadla

Autorka práce: Sandra Vebrová

Vedoucí práce: Mgr. Petr Christov, Ph.D.

Oponentka: Mgr. Alena Sarkissian, Ph.D.

Diplomandka pregnantně formuluje záměr své práce: „Cílem mé práce je přiblížit u nás dosud nepublikovaná fakta z portugalské dramatiky 20. století a zjistit, jak politická diktatura v této zemi ovlivnila vývoj divadelní tvorby a samotnou divadelní produkci.“ Předkládaný text však tyto úmysly nenaplnjuje; postupy, které používá k provedení takového úkolu, ani neumožňují takových cílů dosáhnout.

Problematické je již stanovené téma. Pokusit se definovat vliv Salazarova režimu na divadelní produkci na sedmdesáti stranách diplomové práce je snad i nemožné. Salazarová epocha trvala v Portugalsku nějakých čtyřicet let a sama diplomandka v úvodním exkurzu do dějin Portugalska této doby naznačuje, že se Salazarův režim vyvíjel, působení na divadelní život tedy také jistě procházelo proměnami. Pokud by tedy chtěla postihnout podstatu těchto vlivů a jejich proměny, bylo by nutné jednak velmi precizně zvolit metodu, jednak prostudovat nesmírné množství materiálu. Ani jedno z toho se nestalo – a zejména v druhém případě to ani z pochopitelných důvodů nebylo možné.

Bylo však možné především omezit si téma. Jeho současná šíře svedla totiž autorku k vytvoření rozsáhlého kompilátu. Velký tematický rozsah práce jí ani neumožnil podívat se pod povrch a věnovat se některému z načrtnutých témat důkladněji. Co je však skutečně na pováženou, je fakt, že o samotném divadle, termínu stojícím v samotném názvu práce, je v textu řeč jen okrajově. Ani jedna z kapitol není věnována výhradně divadelnímu uměleckému dílu a je opět pouze částečně nahrazena jen obecnými fakty z dějin jediné divadelní společnosti, Divadla lidu.

Tyto zásadní slabiny práce by byly zmírněny, kdyby si diplomandka jasně stanovila metodu práce a definovala si, z jakého úhlu a jakými prostředky k tématu přistoupí. Objasnění metody žádná z kapitol nenabízí a nejasná tematická linie práce absenci metody jen potvrzuje: práce je trochu vzhledem do dějin Portugalska (pořizeným spíš jako povšechný kompilát ze dvou publikací Jana Klímy), trochu vzhledem do dějin Divadla lidu (pořizeným na základě několika již existujících portugalských publikací o dějinách divadla a jedné diplomové práce z Karlovy univerzity), trochu textem věnujícím se několika osobnostem portugalské dramatiky v době Salazarova režimu. Za pozornost stojí fakt, že v Portugalsku již existuje publikace, jež se divadlu za Salazarova režimu věnuje a z níž Sandra Vebrová hojně cituje a často nechává závěry vyslovit jejího autora: DOS SANTOS, Graça. *O Espectáculo Desvirtuado: O teatro português sob o reinado de Salazar (1933-1968)*. Lisboa: Caminho, 2004. Nejvýraznějším případem tohoto postupu jsou dvě citace na s. 32, kde se věnuje repertoáru Divadla lidu, podobné je to i při výkladu symboliky měsíce v Monteirově hře *Naštěstí svítí měsíc*, kde uchyluje k cizí interpretaci (s. 57). Takových případů ale nalezneme v práci více. Lze se proto oprávněně domnívat, že sama autorka k žádným vlastním závěrům nedospěla a že tedy veškeré úsilí, jež diplomové práci věnovala, nedošlo k žádnému cíli.

Práce sice avizuje v názvu i ve stanoveném cíli zájem o divadlo, není však jasně dáno, jak se mu hodlá věnovat. Jedna kapitola se z velké části věnuje osudům Divadla lidu, není však jasně řečeno, v jakém kontextu toto divadlo působilo (kdyby bylo divadlo opravdu nakonec zrušeno, jak by to do kulturního kontextu zasáhlo?). Místo rozsáhlého přehledu politických dějin a rozsáhlého přehledu dějin divadla od počátků do Salazarovy doby by bylo přínosnější věnovat se ihned a podrobně divadelnímu životu přímo v této době. Jak hustá byla divadelní síť? Jaké bylo složení publika? O jaké žánry v jakých divadlech byl největší zájem? (o tomto tématu již existují přinejmenším dílčí studie, dokonce volně přístupné na internetu. Zde je příklad: http://iberystyka-uw.home.pl/pdf/Dialogos-Lusofonia/Coloquio-ISIi-UW_6_CZART-Malgorzata_Historia-de-Portugal-como-metafora-de-resistencia.pdf, s bohatou bibliografií, která dokazuje, že i v tomto ohledu měla diplomandka cestu připravenou lépe, nežli v úvodu přiznává, na s. 5). Jak a zda vůbec se realizovala divadelní představení, jež byla cenzurou zakázána? Jakým způsobem byla „pašována“ podprahová sdělení do inscenací zdánlivě nezávadných textů? K sepsání dobré diplomové práce by přitom stačilo jedno jediné téma z právě navržených. Téma by bylo výhodnější i proto, že by mohla použít schopností, kterých během studia teatrologie nabyla: problematika divadla v diktátorském režimu se dá dobře ilustrovat na analýze jediného či několika dramatických textů, stejně jako na podrobné analýze jediné inscenace. Vzhledem k tomu, že diplomandka pobývala v Portugalsku na několika studijních pobytech, měla možnost obstarat si archivní materiály i sekundární literaturu k takovým tématům bez větších obtíží. Sama ostatně uvádí, že v jednom z archivů získala unikátní materiály. V práci je však nepoužívá (s. 5).

Práce ostatně i v ohledu nakládání se zdroji vykazuje značné nedostatky a vzbuzuje pochybnosti v mnoha ohledech. Především je to rozsah zdrojů. Nemíním tím pouze jejich malé množství – je pochopitelné, že ne všechna témata mohou být podpořena velkým množstvím sekundární literatury. Jde mi spíše o jejich převážně obecný charakter, který nasvědčuje tomu, že autorka se neponořila do hloubky svého tématu. Ačkoli píše o dramatických, nevěnuje se nežli jednomu textu od každého z nich, což není samo o sobě nic špatného, nepodporuje však svá obecná konstatování znalostí a odkazy k jiným textům. Tím potvrzuje, že své charakteristiky díla příslušných autorů čerpá z příruček.

Citace jsou rovněž prováděny nestandardním způsobem. Často není zřejmé, proč se autorka k citování uchyluje – takto je tomu hned v jednom z prvních odstavců práce, na s. 6:

“Diktatura v Portugalsku začala 28. května 1926, kdy zde došlo k vojenskému převratu, a skončila až 25. dubna 1974. *Nástup Antónia de Oliveiry Salazara k moci můžeme datovat od jeho jmenování ministrem financí, v dubnu 1928.*² Přímá nadvláda schopného státníka začala nicméně až po jeho jmenování předsedou vlády. Bylo to v létě 1932, bezprostředně na to následovalo zřízení nové ústavy, která rozšířila Salazarovy pravomoci. *Salazar posílil výkonnou moc a vytvořil z ní hlavní sílu, zatímco Národnímu shromáždění přiznal jen druhořadou důležitost; vytvořil vládu jedné strany – Národního svazu.* Roku 1933 byl v Portugalsku oficiálně vyhlášen Nový stát (Estado Novo). Záhy na to byla zřízena politická policie, tzv. Policie bdělosti a ochrany státu (Policia de Vigilância e Defesa de Estado, PVDE), která měla zamezit jakémukoliv neklidu či protestům proti novému vládnímu uspořádání. Tato policie se v budoucnu stala nejobávanějším a nejbrutálnějším nástrojem totalitního režimu při vynucování kázně a loajality.”

Citace by měla být použita, pakliže něco dokazujeme a chceme své tvrzení podpořit, nelze ji používat prostě proto, že si chceme ušetřit práci s formulací. Není důvod ji použít tam, kde se jedná o obecně známá fakta. Nepříjemný je také způsob, jakým je literatura citována. Citace není uvedena uvozovkami čtenář ani není upozorněn uvozovací větou, citace je označena pouze

kurzívou. Sama autorka si tím ztěžuje možnost, jak oddělit vlastní myšlenky od cizích a staví se do méně výhodné pozice. Kdyby to však byl jediný nedostatek této práce, šlo by o málo významnou výtku.

Podotýkám ještě, že ani velká část obrazové přílohy se nevztahuje k tématu, nic nedokazuje, a jen zčásti se vztahuje přímo k psanému textu.

Podobné nedostatky jeví se v práci i po stránce jazykové: kromě obvyklých překlepů, které jsou v pracích takového charakteru pochopitelné, obsahuje práce i pravopisné a gramatické chyby, které by se, byť by šlo o překlepy, vyskytnout neměly: Moliér m. Molière (s. 36 a passim), expirační doba m. exspirační doba (s. 50), chybné skloňování složených jmen, Jean-Paul Sartra m. Jean-Paula či Jeana-Paula Sartra (s. 43), chybné psaní velkých písmen: Divadlo Lidu m. Divadlo lidu, ale v práci se objevují obě podoby názvu, chybné psaní spřezkových slov, např. tvar *jakoby* tam, kde má být *jako by*, (s. 38) z pravidla m. zpravidla (s. 29), na s. 43 se objeví překlep (?) *tuškou*.

V rovině stylistické se občas vyskytl v textu nepřipadný patos (např. na s. 61 „postavy jakoby strhávaly cáry ze své duše, než odhalí obnaženou pravdu“) či obraty a výrazy, jež hraničí s dnešním newspeakem politiků a reklam: „rozklíčovat“ (s. 68), „navýšit úroveň“ (s. 38) apod. Ani to však nelze označit za zásadní nedostatek práce.

Závěrem tedy konstatujme, že téma, které si Sandra Vebrová zvolila pro svou diplomovou práci, by mohlo být životním dílem badatele, který by se mu věnoval po několik, snad i po několik desítek, let. Má-li však být omezeno na sedmdesát stran diplomové práce, je nutné přebírat veškeré závěry z jiných prací a neobohatit tak ani sebe, ani čtenáře. Dokladem může být i charakteristika Santarenova díla, o kterém se na s. 60 říká: „V jeho hrách ale není vždy tím, kdo v sobě nese onu fanatickou nenávist, nějaký samozvaný posel Boží. Naopak. Zlo se mnohdy ukrývá v prostém lidu, který je plný pohanských pověr a předsudků. Tak je tomu například v Zločinu ve Staré vesnici.“

Vzhledem k tomu, že neprovádí analýzu více než jediné hry (která je ale rovněž velmi povrchní a jde spíš o převyprávění děje s prostými charakteristikami postav) a o ostatních se zmiňuje velmi povšechně, dá se říci, že zde jako i jinde využívala sekundárních zdrojů.

V Závěru autorka konstatuje velké množství fakt, která podle mého názoru nedokázala. Nepodařilo se jí charakterizovat různé způsoby, mechanismy, jimiž Salazarův režim ovlivňoval divadelní kulturu Portugalska. Autorka nakonec odbývá problém tímto zjištěním, které však může charakterizovat vztah publika a divadla v kterékoli diktatuře, stejně pravicové jako levicové: „Ve chvíli, kdy se z divadla stal prostředek odporu proti režimu, vytvořil se mezi dramatikem, jeho hrou a respondenty nový druh porozumění. Dramatici vytvářeli kódovaný jazyk a takové jevištní prostředky, kterými mohli přenést skrytá sdělení. Publikum muselo být pozorné, dobře vzdělané a aktivní, aby rozklíčovalo veškerou symboliku.“ (s. 68)

Vzhledem ke všem popsaným slabinám nedoporučuji práci k obhajobě a navrhuji přepracování celé její koncepce.

V Praze 30. ledna 2012